

Knud Lang,

Sognepræst til Vilslev og Hunderup.

Af Sognepræst Michael Mikkelsen
i Redsted paa Mors.

NAAR der berettes om Gennemførelsen af de store Reformers i det 18. Hundredaar, nævnes, som sig hør og bør, Navnene paa de gode Mænd og Kvinder, som gik foran, og hvem alle nødtes til at mærke sig. Sjældent eller aldrig nævnes Navnene paa dem, som nøjedes med en mere beskedne Plads, men som dog har ofret deres Tid, deres Kræfter og deres bedste Tanker paa at forbedre Bondens Kaar. Og dog er det dem, der har beredt Jordbunden og banet Vejen Landet over, saa Tidens Fylde kunde komme, da Reformtankerne førtes ud i Livets Virkelighed.

En af disse gode Mænd var Knud Lang, der var Sognepræst til Vilslev og Hunderup fra 1744 til 1781.

1. Knud Langs Levned.

Ved Præsteembedet i Vilslev findes fra Knud Langs Haand en „Beretning om de Mærkværdigheder, som forefindes udi Vilslev og Hunderup Sogne, fremsat efter den af hans højædle Højærværdighed Hr. Biskop J. C. Bloch i Ribe under 12. November 1765 givne Plan“. Den er dateret d. 30. Decembris 1766 og undertegnet K. Lang p. 1. Dertil slutter sig et „Addi-

tum“ og et „Tillæg“ samt nogle mindre Optegnelser. Største Delen af disse skriftlige Efterladenskaber har cand. theol. J. B. Høyer i 1903 besørget udgivet i Trykken.

Heri giver Knud Lang blandt andet en saa vidt muligt paalidelig Præstehistorie fra Reformationen til sin egen Tid.

Om sig selv beretter han, at han er den 12. Sognepræst i Vilslev siden Reformationen. Han er født 1718 i Dejbjerg Præstegaard. Hans Fader hed Jørgen Lang. Han var Sognepræst til Dejbjerg og Hanning og døde 1754 efter 37 Aars Præstegerning. Hans Farfader, der var Byfoged i Lemvig, døde i Slutningen af det 17. Hundredaar. Han var i sin Tid en navnkundig Mand. Om sin Moder fortæller Knud Lang, at hun hed Sofie Poulsdatter Stauning og var Datter af Sognepræst til Stauning, Provst over Bølling Herred, Poul Pedersen. Hun levede endnu 1765, 70 Aar gl. Som Enke boede hun siden 1755 i Ribe.

Knud Lang var den ældste af 9 Børn. En Broder var 1757 død som Hovmester paa Bramminge. En Søster var gift med Sognepræst Peder Thun i Hjortlund.

Sin første Undervisning fik Knud Lang af sin Faders gamle Degn Peder Winther, „en ret hæderlig og vellærd Mand“. 1732 kom han ind i Ribe Skole som den første af Peder Winthers Disciple. Winther havde en lille privat Skole, hvorfra der udgik en Række dygtige Elever, som alle kom i gejstlige Embeder og blev Præster hist og her i Riget. Chr. Falster, som var Rektor i Ribe, kaldte derfor Peder Winther sin „Kollega og tro Medarbejder“.

1735 blev Knud Lang Student. Aaret efter tog

han filosofisk Eksamen og 1739 Attestats. Men allerede i Begyndelsen af 1738 var han bleven Kollega (Lærer) ved Ribe Skoles første Lektie. I Løbet af 6 Aar avancerede han til at blive Lærer i fjerde Lektie. I Aaret 1744 blev han af C. F. von Gersdorff paa Kærgaard kaldet til Sognepræst for Vilslev og Hunderup Menigheder. Dagen før Kristi Himmelfartsdag blev han i Ribe ordineret af Biskop H. A. Brorson. Søndagen efter blev han indsat i sit Embede af Provst Laurits Lund. I November giftede han sig med Anna Marie Henrichsen af Sværupgaard paa Fyn. De havde 4 Sønner og 1 Datter. Denne sidste døde 1½ Aar gl. 1756.

Af Sønnen blev to Præster i Vilslev. Jørgen Lang var i fire Aar sin Faders Kapellan og fik ved hans Død Embedet efter ham. Han var Sognepræst i 6 Aar, de sidste to Aar tillige Provst i Gørding Herred.

Niels Lang var først Kapellan i Jerne og Skads i 12 Aar. Ved Broderens Død kom han til Vilslev, hvor han var i 34 Aar indtil 1821.

Den tredie Søn hed Poul Lang. Han studerede vel Teologi, men blev aldrig Præst. Han opholdt sig i Vilslev Præstegaard, hvor han døde 1827.

2. Vilslev-Hunderup Sognekald i Knud Langs Tid.

Af den Præstegaard, som Knud Lang overtog, var Stuehuset bygget 1656 af Magister Anders Laugesen Vedel (Vellejus), Anders Sørensen Vedels Sønnesøn, der var Sognepræst i Vilslev 1644—1660. En Dør-overligger, der oprindelig har siddet over en Dør ud til Haven, men nu sidder over en Dør i Forpagterboligen ud til Gaarden, beretter, at det gamle Stuehus blev bygget i 1656 og restavreret af Knud Lang i

1756. Det nuværende Stuehus er bygget 1855. I den vestre Længe i Knud Langs Præstegaard var der indrettet Værelser. Den stod oprindeligt i Præstegaarden i Hunderup, men da denne ved Sogdenes Omannektering i 1672 blev gjort til Anneksgaard og besat med Bønderfolk, behøvedes dette Stykke Hus ikke. Det blev da flyttet til Vilslev. Laden var af Egebindingsværk med Tavlmur. Den var bygget af Sognepræst Chr. Barchmann. Egetømret var hugget i Broholm Skov paa Fyn, hvor Barchmanns Broder var Præst. Det søndre Hus var i Christen Barchmanns Tid bleven væltet ved en Hvirvelvind, hvorom en Tavle i det nuværende Østerhus's Mur endnu minder.

Hvad Embedets Indtægter angaar, fandt Knud Lang dem meget smaa. Ganske vist havde han en Præstegaard paa $17\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, nød alle tre Tiender og oppebar $2\frac{1}{2}$ Td. Rug, $2\frac{1}{2}$ Td. Byg og nogle Dages Arbejde af Anneksgaarden i Hunderup, men alligevel siger han, at Gaarden er saa ringe, at der vanskelig skal findes en ringere i hele Jylland.

Beliggenheden var daarlig. Han fandt, at Havet var kommen Byen nærmere end før. Muligvis kunde Inddigningen af Landet længere mod Syd gøre, at det havde faaet stærkere Magt til at bryde ind oppe mod Nord. I alle Tilfælde borttog det aarlig store Stykker af Sognets Grund. Han ønskede da ogsaa, at Efterslægten skulde bygge det Havgige, som der nu tages fat paa.

Det var til Tider besværligt for Knud Lang at værge sin Præstegaard. Mere end én Gang havde han Tvist om Embedets Jord. I Anledning af Udskiftningen 1764 havde han Strid med Herskabet paa Kærgaard. Herskabet vilde, at der, hvor Præstegaarden

ved Udskiftningen fik sit Areal i Ager og Eng, skulde den have det udmaalt enten efter sit Hartkorn i Matriklen eller efter Udstrækningen af sine gamle Ager- og Engstykker. Gik det paa den første Maade, fik den ikke saa stor Udstrækning som før. Skulde det gaa efter den sidste Delingsmaade, blev det endnu værre. Baade før og efter den sidste Landmaaling havde Bønderne frapløjet Præsten Grund og fravendt ham Areal i Engen ved de gentagne Delinger. Skulde den tilbageværende Del have været opmaalt, vilde Præsten have faaet altfor lidt.

Knud Lang foreslog derfor at bruge en gammel Delingsmaade efter Skaar. Der var i Byen 3 Skaar Gaarde, 4 Skaar Gaarde osv. Præstegaarden var en 12 Skaar Gaard. Fraregnet Domkirkens Gaard i Vilslev havde Byen $120\frac{1}{2}$ Skaar. Holdt Præstegaarden 12 Skaar, skulde den som sin Del have $10\frac{1}{2}$ af Byens Grund. Derved vilde den vinde noget mere, end den før havde haft. Det endte med, at man regnede Byen til 28 Gaarde foruden Præstegaarden. Byens Grund blev da delt i 31 Dele. Hver Gaard fik 1 Del, men Præstegaarden fik 3 Dele. Derved fik den mindre end som efter Skaar, men mere, end den vilde have faaet Hartkorn eller efter sin gamle Udstrækning.

Derefter fik Præsten en ny Strid. Det gjaldt denne Gang Husfolks og Bolsfolks Ret til Græsning. Disse Folk havde ingen Grund i Marken, men havde altid faaet nogle Kreaturer græssede paa Byens fælles Mark. Herskabet paastod ved Udskiftningens Slutning, at baade Præstegaarden og Gaardmændene skulde give Husfolk og Bolsfolk Vederlag for Græsningen ved at overlade dem nogle ubrugelige og endnu ikke udskiftede Jorder hist og her ved Byen. Præsten vil-

de ikke gaa ind herpaa. Smaafolks Græsning var ikke en Ret, men en Villighed. Præstegaarden havde desuden aldrig givet Smaafolk nogen Græsning, som kunde give dem Hævd. Deres Kreaturer havde ganske vist i nogle Hundredaar ogsaa gaaet paa Præstegaardens Græs, mens Marken laa „i Fællig“, men Herskabet havde tilstaaet Præstegaarden, at den maatte holde saa mange Kreaturer paa Byens Græs, som den vilde. medens Gaardmændene ikke maatte overskride et bestemt Tal for ikke at ødelægge Græsningen. Knud Lang fandt sin Paastand begrundet i Byens gamle Videbrev. Det endte da med, at Præstegaarden afstod nogle smaa og hidtil unyttige Stykker Jord til Husfolk og Bolsfolk, men den fik til Gengæld nogle andre bekvemmere Stykker af Byens fælles Grund og blev derved holdt skadesløs.

Endelig havde Knud Lang en Proces med Vilslev Bymænd om et Stykke ubrudt Jord ved den nordre Side af Præstegaardens Skifte paa store Kærblind. Processen stod paa i tre Aar og kostede Knud Lang 100 Rdl. Da han vandt den i 1771, skænkede han dog Bymændene de ham tildømte Omkostninger.

Hvad der fra først af havde været Knud Lang en Hindring for at faa Præstegaarden i tilfredsstillende Stand og Drift, var Fællesskabet. Han ser straks, at han bør rette sine Bestræbelser paa at komme ud af det.

Fællesskabet hindrede Fremskridt i Agerbrug, ligesom Mangel paa Kendskab til forbedrede Driftsmaader hindrede Beboerne i at gøre økonomisk Fremgang. Betingelsen for at komme fremad var at faa Fællesskabet ophævet.

Ganske vist var der ikke hidtil i Danmark anstil-

let Forsøg med at ophæve Fællesskabet i saa stor en By som Vilslev, men Knud Lang tog ufortrødent fat. Han søgte at overtale Bønderne til med fælles Minde at udskifte Nørrekær Nord for Byen. Det var hidtil kun brugt til Græsning og Soddegravning. Han blev støttet i sine Bestræbelser af Herskabet paa Kærgaard, der ønskede, at sligt skulde ske af fri Drift fra Bøndernes Side.

Da Knud Lang havde faaet dem til at gøre Forsøget i 1757, tog han selv fat paa at indfenne sit Stykke paa holstensk Manér. Bønderne gik langsommere frem, men da de saa det prægtige Korn og Græs, som Præsten avlede paa sin Lod, gjorde de som han. Dog tænkte de ikke paa at gaa videre.

For Knud Lang var denne Udskiftning kun en Prøve. Men det fortalte han kun til Herskabet. Dog mente han, at lykkedes blot Prøven, vilde Bønderne nok tilskyndes til at gaa et Skridt videre med Udskiftningen. Den Slags gennemføres jo ikke paa en Studs.

1758 og 1759 udkom de kongelige Forordninger om Fællesskabets Ophævelse i Sjællands og Fyns Stifter. 1760 skrev Knud Lang en Afhandling, hvori han viste, at Ophævelsen af Fællesskabet var lige saa tjenlig for Jylland som for Sjælland og Fyn. Den var optaget i „Danmarks og Norges økonomiske Magazin“ 1761. Aaret efter stillede i samme Tidsskrift efter kongelig Befaling en Prisopgave om, hvad der mest hindrede Fællesskabets Afskaffelse, og hvorledes Hindringerne bedst kunde overvindes, uden at nogen led Skade derved. Denne Opgave besvarede Knud Lang og vandt en Guldmedaille derfor.

Derpaa besluttede han at forene Teori med Praxis.

Det var hans Ønske at foregaa sine Naboer og Landsmænd med et godt Eksempel. Navnlig vilde han vise sine Embedsbrødre paa Landet, at det kunde gaa an at afskaffe Fællesskabet. De led nemlig under det, men af gammel Fordom hindrede de snarere dets Afskaffelse end fremmede den.

Oberstløjtnantinde Gersdorff til Kærgaard var bleven interesseret for Sagen. Hun resolverede paa Bøndernes Begæring i 1763 i Henhold til en kongelig Forordning af 1760 om Fællesskabets Ophævelse i Jylland, at der skulde foretages en almindelig Udskiftning i Vilslev efter en Plan, som Knud Lang havde udkastet. Hun ejede hele Byen med Undtagelse af Ribe Domkirkes Halvgaard. Men dennes Beboere og Kirkens Øvrighed var dog villige til at gaa med til Udskiftningen. Denne blev da begyndt i Foraaret 1764 og fuldførtes i Løbet af to Aar.

Alle 28 Bøndergaarde, som hørte under Kærgaard, og som før var ulige store, blev gjorte lige i Hartkorn, Hovning og Landgilde. Hver Gaard fik godt 6 Tdr. Hartkorn. Hovarbejdet blev nu lettere, da alle blev lige delagtige deri. Gaardene blev skilte fra hverandre i Mark og Eng. Hver fik sin Ejendom paa bestemte Steder for sig selv baade i hver Indtægt i Kornmarken og i Engen. Før havde hver Gaard haft 8, 10, 12 Agre i hver Mark, og i Engen havde hver Mand haft over 60 Stykker, Nu blev der kun 4—5 Hovedstykker.

Fordelene mærkedes hurtigt. Nogle Hundrede Tønder Land blev gjorte brugelige til Græs og Korn ved Grøfter og Indfenning. Den sædvanlige Samling af Bønder paa Bystævnet næsten hver Dag fra Foraar til Vinter blev afskaffet tillige med den deraf følgende

Uorden og Tidsspilde. Der var intet at samles om, siden enhver kunde gøre, som han vilde.

Bønder, der i Begyndelsen var uvillige og søvnagtige, kom i Bevægelse. Præsten var næsten alle Vegne deres Foregangsmand. Efter hans Eksempel gav de sig til at grøfte og indhegne deres Jord. I Løbet af omtrent 2 Aar skete der store Fremskridt i Landbruget. Af Beboerne selv, af deres Tjenestefolk og af fremmede Daglejere blev der gjort et saadant Arbejde, at det ikke vilde kunne betales med 1000 Rigsdaler — en stor Sum blandt Bønder i de Dage. De hængte i med Arbejdet fra tidligt Foraar til Vinterens Frembrud. Det vakte Præstens Beundring, at de kunde magte saa meget, da de havde lidt store Tab ved Kvægpesten 1745, 1748, 1755 og 1763. Men det var ham ogsaa et Bevis paa, hvad Lyst og Haab om Fremgang kan virke. Han fandt, at Fællesskabets Ophævelse var en af de største Forandringer, der var sket i Vilslev i flere Hundrede Aar, og at den betegnede Begyndelsen til en ny Tid for Byen.

Præstegaarden fik ved den Lejlighed sin Andel i Mark og Eng udskiftet for sig. Den fik sine Stykker ved Lodtrækning ligesom Bønderne for at undgaa Mistanke om Fordel og Fornærmelse. Det havde kostet Præsten stort Arbejde og voldte vedblivende store Udgifter. Præstegaardens store Ejendomme skulde affennes, indhegnes og forbedres. Knud Lang fik Besværet og Udgiften, men Eftermændene kunde tage Udbyttet.

Der har i det hele været nok for Knud Lang at tage sig af. Han gør ikke Indtryk af, at han manglede Mod. Men netop, fordi han vilde være Foregangsmand og altid stod paa sin Ret, fik han flere

Bryderier, end en mere føjelig Mand vilde have faaet. Det har sikkert ærgret ham, naar Præsteembedet ikke fik Lov til at være i uanfægtet Besiddelse af sine Rettigheder. Det har saaledes ogsaa været ham haardt imod, at Ejeren af Sneumgaard hindrede ham i at faa sine 12 Dages Tørvegravning i Mulvad Mose. Præsterne i Vilslev havde i over 100 Aar haft Ret dertil mod at tilstaa Bønderne en taalelig Tiendekontrakt. Men dette Forhold blev forstyrret ved, at det blev Bønderne forbudt at sælge Klyne fra Mosen.

Ogsaa Tienden fik han Uenighed om. Tidligere havde der været Meningsforskel mellem Præsterne og Bønderne Syd for Aaen om Korntienden. Han kunde nok faa den 30. Kærv, som han skulde have, men han skulde hente den med sin egen Vogn og sine egne Heste. Det kunde Bønderne ikke rokkes fra. Der blev derfor truffet Aftale om, at Bønderne skulde yde en bestemt aarlig Afgift i Korn eller Penge. Denne Aftale maatte Knud Lang godkende, hvor nødvendig han end vilde. Han indsaa, at den var til hans Skade. Avlingen var i de sidste 50 Aar bleven forbedret saaledes, at den indbragte meget mere end før. Det var lige ved at komme til Proces, men Knud Lang blev bange for at faa Dom i Sagen. Herskabet paa Kærgaard havde nemlig Proces med de Jested og Hillerup Bønder om Kirketienden, men Dommen gik det imod. Bønderne havde Hævd for deres Paastand. Hvor gerne end Knud Lang vilde have haft sin Tiendsag paakendt med det samme, lod han det ikke komme saa vidt. Dels var der store Bekostninger forbundne med at føre Proces, dels kunde Bønderne let hævne sig paa Præsten ved at indskrænke de frivillige Gaver.

Det er med en vis Bitterhed, at Knud Lang omtaler Accidensofret. Det var nedadgaaende. Kirkegangskonerne havde aflagt det store Følge. Chr. Barchmann havde i sin Tid indvilliget i, at visse Koner ikke behøvede at have noget Følge. Derefter skulde Kirkegangskonen kun ledsages af en enkelt Kone. De ofrede til Gengæld klækkeligt, ikke paa Altret, men ved Kirkedøren. Saaledes var Skikken blevet før Knud Langs Tid. Før ikke at støde Folk maatte han følge Strømmen, men han saa, at Ofret gik nedad. Før ofredes der 2 Rdl. af Kirkegangskonen og 24 Sk. à 2 Mark af den Kone, som fulgte med. Siden blev det til 1 Rdl. 2 Mk. og undertiden mindre af de fleste Gaardmandskoner. Det var i Vilslev. I Hunderup gav en Gaardmandskone, der holdt Kirkegang, ikke mere end 1 Rigsdaler. De Vilslev Bolshusfolk gav i Reglen 4—6 Mk. I Hunderup gav de i Reglen kun 4 Mk. Der var dog dem, som kun gav 24 Sk., hvormed Præsten maatte lade sig nøje.

To Rettigheder for Præsteembedet synes ikke at have været antastede. Den ene var Retten til at drive Fiskeri i Kongeaaen, men den betalte det sig ikke at udnytte. Den anden var fri Passage over Aaen trods Toldskellet, naar der var noget at forrette i den Del af Vilslev Sogn, som laa Syd for Aaen. Denne Ret har Præsten ganske sikkert maattet benytte ret hyppigt.

3. Knud Langs seks Artikler i Danmarks og Norges økonomiske Magazin.

„Danmarks og Norges Oeconomiske Magazin“ var et Tidsskrift, der udkom med allernaadigste kongelige Tilladelse i Aarene 1757—1764. Deri maatte der drøftes økonomiske Spørgsmaal. Det indeholdt „en Blan-

ding af adskillige velsindede Patriotsers indsendte smaa Skrifter, angaaende den muelige Forbedring i Ager-og Have-Dyrkning, Skov-Plantning. Mineral-Brug, Huus-Bygning, Fæe-Avling, Fiskerie, Fabrik-Væsen og deslige. Dennem til Tieneste, som elske almindelig Vel-færds Befordring“.

Hvert Bind bærer paa Titelbladet en Vignet, der angiver Tidsskriftets Hensigt at gavne mange ved at meddele den enkeltes Erfaringer samt hans patriotiske Tanker og Forslag. Der ses paa Billedet en Haand, der oppe fra en Sky lader en Vandkande udsprede sit Indhold over et Haveanlæg i den stive franske Stil. Oven over staar der paa Latin: Dat pluribus una! Det er: Een Haand uddeler til mange.

I hvert Bind blev der bekendtgjort nogle Prisopgaver. Besvarelserne deraf blev meddelte i Tidsskriftet det følgende Aar. Den, der indsendte den bedste Besvarelse af Opgaverne, kunde vente sig tilkendt en Guldmedaille saa god som tolv Dukater.

Første Bind var tilegnet Adam Gottlob Moltke, Greve til Bregentved, Herre til Dronninglund etc., der beklædte en hel Række høje Stillinger, og som Tidsskriftets Forlægger, Universitetsbogtrykkeren, roste for at have vist utrættelig Flid i at ophjælpe Husstanden ved „Næringsrøddernes Udbredelse“.

Der var mange Patrioter, der skrev om Emner, der vedrørte de i Tidsskriftets Plan angivne Ting. De mente det allesammen saa godt og satte ikke deres Lys under en Skæppe. Deres uforgribelige Meninger og Betænkninger vilde de ikke holde for sig selv. Et lille Vers, der kaldes „et Patriotisk Ynske“, er betegnende for Tankegangen hos dem. Det lyder:

Kongen opnaae Sneehvid Alder,
 Thronen staae, til Verden falder,
 Kronen blive Sønne-Arv!
 Pennen gaae og Ploven glide,
 Sværdet staae og Kølen skride,
 Saa forfremmes Danmarks Tarv.¹

Forfatterne beklædte mange forskellige Livsstillinger. Der var en Magister i Filosofi, en Birkedommer, en Forpagter, en Kammerjunker, flere Sognepræster, en Kapellan, en Major, en Styrmand (han skrev om en Tærskemaskine), og flere andre.

Emnerne var ogsaa forskellige. Der blev skrevet om Hedernes Opdyrkning eller Bepantning, Forbedring af Ploven, Stutterierne, Ukrudt, bedre Husbygning (end klinede Huse) i Landbruget, Tærskemaskiner, Forøgelse af Folketallet, Fællesskabets uheldige Sider, dets Forbedring eller Ophævelse og meget andet.

Jeg har omtalt alt dette, fordi det giver os Indblik i Datidens Forhold og viser, at Knud Lang kun var én af de mange, der banede Vej for den nye Tid, der var i Frembrud, selv om jeg vil mene, at han var en af de bedste. I alle Tilfælde var hans Tanker klarere end de flestes.

Knud Lang skrev til dette Tidsskrift seks Afhandlinger, tilskyndet og opmuntret dertil af Prokansler Pontoppidan. Denne Mand er den bekendte teologiske og historiske Forfatter Erik Ludvigsen Pontoppidan. Efter at have beklædt Bispestillingen i Bergen blev han i 1755 Universitetets Prokansler. Det er ham, som har skrevet „Pontoppidans Forklaring“ og samlet „Pontoppidans Salmebog“, hvortil H. A. Bror-

¹ Slutningen lidt anderledes hos Ambrosius Stub (Saml. Digte, 4. Udg., S. 81). [Red. Anm.]

son leverede et stort Antal Salmer. Han udarbejdede ogsaa de første Bind af det store, bekendte Værk „Danske Atlas“. Det var ogsaa ham, der udgav „Danmarks og Norges økonomiske Magazin“, der ophørte at udkomme ved hans Død i 1764. Naar han har tilskyndet Knud Lang til at skrive, viser det, at den Vilslev Præst var kendt og skattet hos de højlærde i København.

Hvad Knud Lang skrev, var 1) en Afhandling om Stutterierne i Danmark, 2) om onde Urter (Ukrudt), 3) om Fællesskabets Ophævelse, 4) om Forhindringerne herfor, 5) om Flittigheds Opmuntring, 6) om Testamenter. De tre sidste var Prisskrifter og indbragte to Guldmedailler og en Sølvmedaille.

I sin Betænkning om Stutterierne gaar han strengt i Rette med Datidens Landmænd. Konjunkturerne udenlands bestemmer de danske Landmænd vel ikke, men Udlændingene vilde have gode Heste, og de fleste her i Landet var „maadeligt Kram“. Imidlertid kunde Hestene bedst gøres i Penge herhjemme, idet de kunde sælges til Rytteriets Remontering. Men Prisen var dengang selv under gode Forhold kun 50 Rdl. for en god 4 Aars Hest. Det var en daarlig Pris, naar Foder og Pasning skulde beregnes, og Uheld til Tider bæres.

At Hestebestanden var daarlig, skyldtes de elendige Hingste. Der var kun faa gode Stutterier. Forsyne Landet selv med gode Heste kunde de ikke, langt mindre tilvejebringe Udførsel. Bønderne burde opdrætte Mængden af gode Heste, men baade paa Bønder- og Sædegaardene var Hingstene altfor ringe med Hensyn til Skikkelse og Maal. „Hvad kan alt-

saa andet deraf ventes end som smaa og slet skikkede Yngel, hvoraf Landet bliver fuld?"

De unge Heste fodres daarligt de første Aar. Deres Foder bestod i „Høe og Halmhakkelse blandet med mager og udpisket Overfejning“. Med denne magre Kost maatte de nøjes, til de var tre Aar. De blev forsatte i Opvæksten, blev hverken høje eller svære. Den bedste Sommergræsning kunde ikke hjælpe, naar Vinterfoderet var saa sløjt. Holde Livet kunde de, men blive til noget kunde de ikke.

Stutteriernes Tilstand gjorde ganske sikkert, at de gamle Liebhaveere blev borte, idet de kunde faa bedre Heste andet Steds. Enhver vil jo helst have en god Vare. Visse Forhold udenlands (den præjssiske Syvaarskrig 1756—1763) gjorde, at der snarere kunde udføres Arbejdsheste end unge, gode Heste. Artilleriet kunde maaske bruge Heste, hvortil „deslige ordinaire og gamle Stødere kunde være lige saa tienlige, om ikke bedre end de unge og kostbare Heste“.

Landets Varer skulde have godt Ry. Det skulde forbydes at holde daarlige Hingste. Stutterierne skulde have Ducør. Paa Hovedgaardene skulde der holdes en god Hingst, og den skulde Bønderne holde deres Hopper til. Andre Steder skulde et bestemt Distrikt holde en Hingst. Dens Anskaffelse og Underhold skulde overdrages en Mand ved Licitation. Den skulde præsenteres for og tages god af Amtmanden eller hans Befuldmægtigede. Det skulde paasés, at den holdt passende Maal, var ren paa Benene, fri for betydelige Fejl, samt at den ikke var under 4 og ikke over 12 Aar. Hvert Aar skulde Amtmanden have Attest for, at den var forsvarligt behandlet og var i passende Foderstand. Prisen for Bedækning, der kunde

være 2 Mk., skulde være fastsat én Gang for alle. Og Distriktets Bønder skulde være forpligtede til at holde deres Hopper til den.

Der skulde vælges gode Hopper til Avl, helst fra det fyldte tredie Aar. I alle Tilfælde maatte de ikke være for gamle. Afkommet vilde da hverken faa god Vækst eller Skabning.

Hestene skulde have god Pasning og godt Foder. Lige saa nødvendigt det var at have gode Avlsdyr, var det ogsaa at passe Opdrættet med al Flid og Umage. Der maatte ikke spares paa Græs, Foder og Korn i rette Tid. Ellers var alt forgæves.

Men det er en bekendt Sag, at Præmier og Belønninger har Magt til „at overtale og drive Menneskene til allehaande Aktioner og Foretagender“. Derfor kunde det ved kongelig Befaling paalægges hver Tønde Hartkorn i Amtet at yde 1 Skilling til Præmie for 1, 2 eller i det højeste 3 Mænd, „som kunde forevise de største og bedste tre Aar gamle Heste eller Hopper af eget Tillæg“. Det Skue, hvorved Præmien skulde uddeles, kunde holdes i Marts eller April paa en af Amtmanden fastsat Dag. Han og nogle skøn-somme Mænd skulde være Dommere. Præmietager-nes Navne skulde i Aviserne.

Knud Lang er vis paa, at baade Bonde og Herremand vilde kappes om at opdrætte gode og smukke Heste, „nogle for Profittens Skyld og andre for Honeuren derved at vinde“.

Er det ikke netop den af Knud Lang anviste Vej, man er gaaet i det moderne Landbrug? Man har taget det op altsammen, baade omhyggeligt Valg af Avlsdyr, Sammenslutninger om Indkøb af Hingste, Dyrskuer, Præmier og Offentliggørelse af Præmietager-

nes Navne i Aviserne. Kun er man gaaet uden om Amtmanden som hingstekyndig og Dyrskuedommer. Og ved Dyrskuerne er de mødtes til Kappelstrid, baade Herremand, Bonde og Husmand, som Vilslevpræsten tænkte sig det i 1759.

Sammenlignet med to andre Afhandlinger om det samme Emne er Knud Langs lille Opsats ganske fortrinlig, kort og klar som den er, holdende sig strengt til Emnet.

I sin anden Afhandling behandler han Spørgsmaalet om „onde Urter“. De er i Prisopgaven omtalte som „det Slags gule Blomster, som af nogle kaldes Morgen-Fruer, men ellers med et almindeligt Navn kaldes onde Urter“. Det var et slemt Ukrudt. I Sammenhæng hermed behandler han i Overensstemmelse med Opgaven Spørgsmaalet om, hvorledes der kan skaffes Landmanden rent og godt Sædekorn.

Hans Forslag er grundet „paa Forfarenhed til onde Urter saavel som andet Ukrud at fordrive, samt Sædekornet at forbedre“.

Knud Lang har altsaa selv været praktisk Landmand og prøvet at bekæmpe Ukrudtet paa sin egen Mark, hvis han da ikke er bleven hindret for stærkt deri af Fællesskabet. Han har næppe været ukendt med Tanken om at gøre Præstegaarden til en Mønstergaard.

Han fastslaar straks tre Aarsager til, at onde Urter vokser frodigt og volder store Ulemper: Uren Jord, uren Gødning og urent Sædekorn. Enten er den ene eller alle tre Aarsager til Stede, og som oftest er de medvirkende alle tre. Og han siger da: „Den, som saaer Ukrud, maa consequenter ogsaa høste det samme igjen“.

Vel kunde en Afgrøde af Boghvede, Ærter, Hamp o. desl. bidrage til at kvæle Ukrudtets Vækst. Men af Erfaring véd han, at skal Jorden renses, maa der jævnlige pløjes. Saa snart Kornet er i Hus, skal Stubmarken pløjes, saa Jorden kan ligge mod Sol og Vind Efteraaret og Vinteren over. Om Foraaret skal der pløjes to Gange til Byg, men kun én Gang til Havre.

Er Jorden saa uren, at denne Behandling ikke er nok, skal der brakkes. Efter Høst bør man anvende baade Pløjning og Harvning. I Marts skal der baade pløjes og harves. Det skal gøres hver Maaned Sommeren igennem. Dog skal Ukrudtet have Lov at komme lidt i Grøde mellem hver to Pløjninger. Denne Behandling har Jorden godt af. Den faar stadig, hvad der vokser af den. „Grunden bliver tilsidst saa aaben, løs og muldet som den bedste Kaaljord udi en Have“. Ukrudtet forgaar vel ikke, men det hindres i Væksten. Det gaar med onde Urter og andet Ukrudt som for dum med Kananiterne. De bliver aldrig helt udryddede. Nogle Frø bliver liggende i Jorden og bier paa Lejlighed til at stikke Hovedet frem. Desuden maa Jorden altid give noget. Bindes den ikke til at give god Sæd, kommer der Ukrudt. Men ved fornuftig og god Behandling kan Jorden sættes i Stand til at give en god Sæd. Trods alle andre Midler er hyppig Pløjning dog at foretrække. Mergel eller Jordmarv kan ogsaa bidrage til at underkue Ukrudt, men den findes ikke alle Vegne.

Man kan præparere Sæden, man kan saa Boghvede, Ærter, Hestebønner, Hør, Hamp o. desl., som dog tærer paa Jorden og udmagrer den til den næste Kærv, saa maa dog Pløjning og Harvning anbefales til at gøre Jorden bekvem til at give en god Afgrøde.

For at faa ren Gødning bør man indrette to Stalde. I den ene Stald skal der fodres med det reneste Korn. Og Gødningen fra denne Stald skal holdes for sig. Den kan yderligere blandes med Ting som gammel Jord, Tang, Tørvesmuld, Aske, Gulvfejelse m. m. Denne Gødning bør bruges paa den bedste Jord. Gødningen fra den anden Stald kan bruges paa sandig og skarp Jord, hvor der ikke er Udsigt til saa stærk Vækst af Ukrudt.

For at faa rent Korn maa man „selde“ godt. Det var godt at bruge en Rensemaskine. En saadan var opfunden af en Student Hans Wellejus. En eller flere Byer kunde slaa sig sammen om at anskaffe en. Man kunde ogsaa sætte Kornet i Støb og skumme Ukrudtsfrøet af. Men det var kun en mindre heldig Nødhjælp.

Forøvrigt var der mange gode Raad at give. Sædekornet skal være avlet vel modent og tørt, ikke tærskes og lagres paa Loft, længe før det skal bruges. Det skal tærskes lemfældigt, og Byg skal ikke kørnes ret haardt. Man skal tage af det Korn, der falder forrest ved Kastningen i Loen. Mange Bønder har taget det forreste af Byg, Boghvede og Havre til Gryn og brugt daarligere Korn til Sæd. Man skal vælge den Sæd, der passer bedst til Jorden, og engang imellem faa Sædekornet skiftet.

Et simpelt Middel til at faa rent og godt Sædekorn er at samle de bedste Aks af den indavlede Sæd og tærske dem for sig selv. Naar det bageste og svange Korn ved Kastningen tages fra, har man i det gode Korn Begyndelsen til en Stamme af god Sæd.

De Raad, som Knud Lang giver, har han selv prøvet. De synes os saa selvfølgelige. Men saaledes var det ikke dengang. De andre Skribenter vil f. Eks.

lade Jorden hvile i en Aarrække, lade Ukrudtet raadne i Møddingen ved, at den ligger hen i to Aar, afluge Ukrudtet ved Indhøstningen og brænde det, fastsætte Bøder for onde Urter eller luge Markerne. Vilslevpræsten var dog anderledes klartseende og praktisk.

I sin første Afhandling om Fællesskabets Ophævelse fremhæver Knud Lang, hvor nyttig denne vilde være, og hvorledes det er muligt at gennemføre Sagen ogsaa i Jylland.

Hvad der vel for os er det interessanteste, er hans Paavisning af, hvor skadeligt Fællesskabet virker. Saa vidt muligt skal den gengives ved at citere Brudstykker af hans egne Ord, der giver os et lille Billede af Tidens Forhold.

„Fællesskab medfører, at alle gode Anstalter gaar derved overstyr og al ny og nyttig Foretagelse er saa godt som forgæves“.

Han fremhæver af de skadelige Følger, at Græsningen ødelægges. Enhver tænker som saa: „Det gaar ham ikke værre end hans Naboer, med et Ord: det er fælles Græsning, derfor skal den ruineres“. Og saa holder en for mange Kreaturer. Byens Hjord trækkes eller drives over Græsmarken. Tøjring kan ikke gennemføres paa Grund af Fællesskab. Slaar en Kreaturerne løse, maa de andre gøre ligesaa.

Diger, Veje, Grave og Vandledninger, der skal vedligeholdes ved „Alme“ (fælles Arbejde), holdes daarligt. „De sidste vil ikke gøre det bedre end de første, og altsaa bliver det altsammen ilde gjort“.

Gadejord og anden fælles Jord ødelægges. „Man kappes ligesom om at fordærve Jorden og uden Skaansel afgrave den skønne og umistelige Grønsvær deraf til at oplukke Diger og Lukker med. — Den ene sø-

ger ligesom med Flid at gøre det grovere end som den anden — blot fordi det er fællig“. I Marskegnene risikerer man endda, at Floden om Vinteren tager Digerne. Næste Aar maa der atter graves Græstørv.

Om Agermarken er der det at sige, at der bliver mange smaa og smalle Agre, og Jord spildes til Rén, Skel og Plovvendinger. Enkelte Indtægter bliver saa store, at skal Gødningen række til det hele, bliver der for tyndt et Lag. Jorderne i de forskellige Indtægter ligger adspredte i mange Stykker. Lavtliggende Jorder faar ofte Lov til at staa under Vand enten efter Regn eller Stormflod. Skal der pløjes der, pløjer man kun nogle Furer paa Ryggen af Agrene. Der skal pløjes, saas, høstes og indavles paa samme Tid uden Hensyn til den enkeltes Lejlighed og Nytte.

Engene hegnes ikke til lovlig Tid. Har Folk for mange Kreaturer til Vinterfoderet, kan de slaa baade Kreaturer og Heste ud paa dem tidligt i Foraaret og lade dem gaa der til ind i Maj, saa der ikke kan blive et Læs Hø paa en Dags Slæt. Der ansættes for tidlig Slæt. „Det gaar langt fra altid efter de ældste og forstandigste Mænds Tykke, men oftest faar de unge, uforfarne, selvraadige og de, som paa en Gade-Stævne bedst kan overraabe de andre, samt stærkest sværge og bande, over Magten“, og efter dem maa de andre rette sig.

Endelig er der den store Bekostning ved Høslætten. Der skal skaffes mange, ogsaa fremmede Slætkarle og Rivere. Der slaas om Natten og slaas daarligt. Og der er stadig Kappestrud om at blive først færdig. Der maa ydes rigeligt af Øl og Brændevin foruden 24 Sk. i Dagløn. Engene overfares, og meget Græs bliver staaende.

Om Indbjærgningen siges der: „Man farer gemenlig til dermed længe før Tiden, ret ligesom det var gribes Gods og deres hele Velfærd bestod udi, hvem der først kunde blive færdig med Sagen“.

I Marskegnene staar store Engstykker under Vand, da der ikke sørges for Afløb. Og mange Enge burde undertiden pløjes og tilsaas med Korn. Men Fællesskabet hindrer det.

Fra Højer, hvor Havdiget ophører, og langt mod Nord er Engene saa eksponerede for Havflod — —, at samme Havflod endog i Højbjærgningens Tid — gaar ind over Engene, fordærver Landmandens bedste Hø og fører det bort, og om han endskønt gør sig yderste Umage for at redde og bjærge det mest mulige deraf, saa falder det ham dog dobbelt vanskeligt og umuligt, fordi Engskifterne ligger i smaa Stykker paa saa mangfoldige Steder adskilte fra hverandre, saa at Høet bortflyder af det ene Stykke, imedens man bjærger paa det andet“.

Paa lavtliggende Jorder kan Vand samles fra højere liggende Land. Men „saa længe hver Mands Jord i nogle Snese, ja Hundrede Stykker paa langs og tvert hist og her ligger fordelte udi det opdragne nedrige Land“, er der ikke noget at gøre, men blev Jorden udskiftet, kunde selv „den hidindtil fast unyttige Jord indrettes til den bedste og frugtbarste Ager og Eng, skønneste Tørveskær, Skovplantning etc. alt efter Jordens Lage og Beskaffenhed“.

Havets Oversvømmelser af Engene ødelægger Græsnen. „Vel kunde slige Oversvømmelser af Havets salte Vand præcaveres, naar en Havdig blev anlagt i denne Egn af Landet og Sluser bekostede for Aærne — hvorved usigelig megen Grund paa en lang Stræk-

ning ind i Jylland kunde vindes til Lodsejernes store Fordel fra Havet — — — men sligt Projekt vilde udkræve temmelig anselige Bekostninger for Lodsejerne i Begyndelsen, som derfor næppe paa egen Haand skal blive enige derom, førend de engang i Tiden befrygtelig maa nødes til at tage saadan Resolution“.

Knud Lang udvikler herefter, hvorledes Vanskelighederne ved Fællesskabets Ophævelse bedst kan overvindes, og hvorledes der skulde gaas frem ved Jordens Deling derefter. Selv om han ogsaa derigennem kommer til at belyse Tidsforholdene i Datidens Landsbyer, har denne Del af Afhandlingen dog mindre Interesse for os nu om Dage. Men bliver Fællesskabet ophævet, er han vis paa, at „Landet vilde grønnes og over ald florere, Kongen glæde sig derover, og samtlige Undersaattere høste Frugten deraf til deres almindelige Gavn og timelige Lyksalighed“.

Denne Afhandling har muligvis givet Anledning til, at Spørgsmaalet om Fællesskabets Ophævelse igen er blevet overvejet af højere Vedkommende. For det følgende Aar stillede der nemlig en Prisopgave, der satte Spørgsmaalet under Debat.

Knud Lang tog Sagen op paany, og ved Udgangen af 1761 indsendte han sin Besvarelse af Prisopgaven. Sagen har ligget ham stærkt paa Sinde. Det gjaldt jo et Forhold, der greb dybt ind i Folkets Liv. Han er sikkert i sin gode Ret til at kalde Afhandlingen „patriotiske Tanker“.

Da Agerdyrkningen er Hovedkilden for Folkets Næring og Rigets Velstand, er „ingen Foretagelse af større Vigtighed og Nytte, end som først og fornemlig derpaa at arbejde af alle Kræfter, at man kan komme efter de allerstørste Anstødsstene og rydde dem af

Vejen, som hidindtil saa mærkelig har hindret Agerdyrkingens Fremgang“.

„Hvad kan det hjælpe at dyrke de i saa mange Aar udyrkede Heder, naar den meste forhen dyrkede Jord i Landet bliver ilde dyrket, af Mangel paa god Indretning? hvad kan det hjælpe at anskaffe bekvemme Plove, naar man mangler Frihed og en bekvem Lejlighed til at bruge dem efter Ønske? hvad kan det hjælpe at give Landmanden gode Raad til at dæmpe sit Ukrudt og saa godt Sædekorn til hans Ager, naar han in statu quo (i: de bestaaende Forhold) dog ej kan vente at avle nogen tilstrækkelig Frugt derefter? at skaffe ham mange og gode Heste, naar han ej kan avle godt og overflødigt Græs og Korn til at forsyne dem med? at give ham Forslag til gode Huses Bygning, naar han intet klækkeligt kan indavle til at fylde dem med? at skaffe ham gode Tærskemaskiner, naar han har lidet eller intet at bruge dem til? at befordre Indbyggernes Tilvækst, naar de ej faar mere Lejlighed end som hidtildags til at udbrede Jordens Grøde, tillige med deres Afkom, til deres Underholdning? at skaffe dem Forraad til at brænde, naar de har intet at bide?“

Vi vilde finde det selvfølgeligt, at alle de her nævnte Ting maatte skydes tilbage i anden Række, saa Jordspørgsmaalet først kunde blive løst. Men saaledes var det ikke dengang. Det er med grundig Alvor, at baade den ene og den anden Patriot fremsætter Forslag til at forbedre Bondens Kaar uden at tænke paa, at Roden til alle Bondens Ulykker var den manglende Adgang til fuld og selvstændig Raadighed over sin Jord.

Knud Lang var en af dem, der saa, at den vigtig-

ste socialøkonomiske Opgave var at bringe Jordspørgsmaalet til en heldig Løsning. Ingen Forbedring er i Længden noget værd for Bonden, „saa længe Landvæsenet ikke kommer paa en anden Fod i Henseende til sin Indretning“, siger han. Derfor glæder det ham at se, at Kongen gennem forskellige Forordninger har vist Sagen Interesse.

At ophæve Fællesskabet mellem Byerne eller Lods-ejerne indbyrdes var at bygge Hus uden Grundvold, og at ophæve Fællesskabet mellem en Bys Bønder indbyrdes var at lægge Grundvold uden at bygge Hus. Alt Fællesskab skulde bort. Og var end ethvert Fællesskab som et fjendtligt Bolværk, der var besat med mange Forsvarere, kunde det dog tages, fordi der var Uenighed i Fjendens Rækker. Vanskelighederne ved Udskiftningen var ikke større, end at de maatte kunne overvindes.

Han gennemgaar derpaa Vanskelighederne og giver Raad om, hvad der skal gøres. De Vink, han giver, er næppe saa upraktiske. Tidsskriftets Redaktion mener i alle Tilfælde, at rette Vedkommende hos Knud Lang kan hente god Vejledning.

Hovedsagen er, at Fællesskabet mellem den enkelte Bys Bønder bliver ophævet. Her er den gordiske Knude, som skal løses, og det nytter ikke at gennemhugge den med Aleksanders Sværd. Danmark var ikke det eneste Land, hvor Sagen laa for. Baade i Tyskland og Sverrig stod Jordspørgsmaalet paa Dagsordenen. I Skaane var der endog gjort Forsøg paa at ophæve Fællesskabet. Og Følgen havde mange Steder været et stærkt forøget Udbytte af Jorden.

For at komme ud over Vanskelighederne for Udskiftningen mellem Beboerne indbyrdes skulde man

ikke anvende Tvang. Værket skulde fremmes i fuld Frihed. Man kunde jo gaa lemfældigt til Værks og tage et Stykke af Bymarken ad Gangen. Naar det først udskiftede Stykke var sat i god Drift, var Tiden inde til at tage fat paa det næste.

For at drive sin Jord vel kræves der tre Ting: Forstand, Evne og Lyst til Værket. Men Forudsætningen er dog, at man har potestatem colendi, ɔ: uindskrænket Raadighed over sin Jord. Og den faar man kun ved, at Jorden er udskiftet.

Denne Afhandling var lige fremkommen, efter at Enevældens Hundredaarsdag var fejret. Knud Lang ønskede derfor, at der maatte kastes Glans over Enevoldsmagten ved, at der indførtes en Slags Enevoldsejendom i Landvæsenet, idet der blev givet kongelig Bevilling til Ophævelse af alt Fællesskab. Da vilde Enevældens Tohundredaarsdag blive fejret med des større Glæde.

Samme Aar som Knud Lang døde, 1781, udkom Forordningen om Fællesskabets Ophævelse, men som flere tidligere Forordninger om samme Sag frugtede den kun lidt. Det var først, da Kronprins Frederik og hans Mænd kom til Roret, at det lysnede for Bonden, og den Sag vandt frem til Sejr, som Vilslevpræsten saa redeligt havde kæmpet for.

Om Knud Langs femte Afhandling har jeg ikke kunnet faa anden Oplysning, end at den findes i det økonomiske Magazins 7. Bind 1762 og handler om Prisopgaven: „Hvilket tjener mest til Flittigheds Opmuntring i et Land, enten at Levnedsmidlerne er i en maadelig høj eller og i en meget lav Pris?“ Den blev forøvrigt belønnet med en Sølvmedaille. Om det Navn

eller Mærke, hvormed den er betegnet, findes der ingen Oplysning.

Muligvis er det ham, der finder, at den, som følger den gyldne Middelvej, gaar sikrest. Er Levnedsmidlerne i jævn Pris, vil Producenterne have Fordel af at producere, og Forbrugerne vil kunne magte at købe Produkterne.

Denne Forfatter omtaler Forhold, der maatte interessere en Mand som Knud Lang, som boede lige op ad den naturstridige Toldgrænse mellem Kongeriget og Hertugdømneme. Han er nemlig inde paa Spørgsmaalet om Ophævelse af Udførselsforbud og Udførselstold, om Studehandelen i Vestjylland og om Forholdene nær ved Toldskellet.

Er Knud Lang Forfatter til den paagældende Afhandling, har han yndet Toldfrihed, i alle Tilfælde Frihed for Udførselstold. Han havde jo Toldvej, Toldgrænse, Toldsvig osv. dagligt for Øje. Han har haft en Følelse af, at Sikkerhed for selv at komme i Besiddelse af det fulde Arbejdsudbytte er en stærk Tilskyndelse til Arbejdsomhed og Flid, og at derimod den Lavgrænse for Lønnen, at man lige kan leve og forplante sig, hæmmer Produktionen. Slige Tanker vilde passe udmærket godt ind i den Tankegang, han har lagt for Dagen i sine tidligere Afhandlinger.

Den sjette Afhandling er Besvarelse af en Prisopgave om Testamenters Oprettelse. Den blev belønnet med en Guldmedaille. Det er en økonomisk Afhandling, isprængt lidt religiøst Ræsonnement.

Opsættelsen af et Testament er ofte et Menneskes sidste vigtigere Handling. Den skulde derfor ogsaa være en af hans bedste og dydigste Gerninger. Og

Knud Lang omtaler den i Ord, der minder om det nye Testament. Iøvrigt er Tankegangen følgende:

Den Mand, der giver sig til at opsætte sit Testamente, bør tage „Religionen og Fornuften i Raad med sig“, saa han „efter foregaaende Bøn og Paakaldelse til Gud om de bedste Raad indretter sin Plan efter en sund Forstands bedste Indsigt, grundet paa Guds aabenbarede Villies Forskrift“, saa at „han tør understaa sig at fremstilles efter Døden for den retfærdige Dommer, som sidder her oventil i Himlen“.

„Det højeste Væsens Ære og det menneskelige Selskabs sande Nytte“ bør være Maalet. Religionen lærer os at „ære Skaberen og elske Skabningen. Vi ærer bedst den første ved at elske og tjene de sidste i Gerning og Sandhed“.

Slægt og Venner har først Krav paa at blive hjælpne. I den katolske Tid gik saa mange Legater og Testamentgaver til Kirken og den gejstlige Stand formedelst „den da herskende Religions falske Principia“, men vi har „en rigtig og ved Guds Naade fra al Vildfarelse og menneskelige Lærdomme rensset Religion“, der lærer os, at vi ikke kan købe os Himlen for Penge. Hver tænke derfor paa sin Stand!

Dernæst bør man tænke paa ved Testamentet at fremme Guds Ære og det menneskelige Selskabs Lyk-salighed. I dette Tilfælde skal man tage Hensyn til Tidernes Mangel og Statens Trang.

Hvad der kunde fremmes ved testamentariske Gaver, var f. Eks. Ungdommens Undervisning, især i Landsbyerne. Er Pengene ikke bedre anvendte „til at forsyne Sognene med fornødne Skoler, som mange Steder fattes, Skolerne med bekvemme og duelige Skoleholdere, Skoleholderne med convenabel Besolding

end at anvende dem paa Kirkens ekstraordinære Prydelse?" spørger Knud Lang. Og er det ikke bedre at forsyne Kirkestolene med Salmebøger og Bibler, som nogle har gjort, end at forsyne Kirkerne med malede og lukkede Stole?

Det var en nærliggende Tanke, at velhavende Folk skulde ophjælpe Skolevæsenet ved Legater og lignende. I sin Beretning om Vilslev og Hunderup Sogne fortæller Knud Lang, at i Jested og Hillerup var der omkring 1760 ingen Skole. Beboerne maatte selv leje en Skoleholder om Vinteren. Det samme gjaldt Beboerne i Hunderup Sogn. De lejede en Skoleholder for Vinteren „snart i en og snart i en anden By for at lære deres Børn at læse“. I Vilslev derimod havde de allerede 1742 faaet en Skole. Degnen skulde der undervise baade Sommer og Vinter for en Løn af 6 Rdl. „samt 2 Sk. ugentlig af hvert Barn, som regner og skriver“. Desuden skulde han have Indskrivningspengene, Græsning til en Ko og to Faar samt 22 Læs Klyne.

Ved Testamenter kunde man „gøre Ægttestanden let“ ved at stifte Udstyrslegater. Ligesaa kunde man „salarere Jordemødre og Vundlæger hist og her paa Landet“. De skulde have Medicin mod de almindeligste Sygdomme, indpode Børnekopper osv. Og endelig kunde man træffe Anstalter til at forebygge Fatigdom. Men det er altid bedre at lade Folk faa Lejlighed til at tjene Føden end at lade dem blive Almisselemmer og give dem Føden for intet.

Efter at have gjort opmærksom paa, at ogsaa Kunst, Lærdom og Vindskibelighed kunde fremmes ved Testamentgaver, gaar Knud Lang over til at give gode,

fornuftige Raad om Formaliteterne ved et Testamentes Affattelse. Kapitalens Anbringelse osv.

Forøvrigt har han det at sige om Testamenter, at ingen dermed kan vinde sig Himmerige. Ære kan der vindes derved, men „den egentlige rette og største Ære bestaar i Guds Aands Vidnesbyrd med vor egen Aand og Samvittighed, at vi har handlet rettelig og vel“. Er den Gerning at gøre Testamente som alle andre Gerninger udsprungen af den rette Kilde. Tro og Kærlighed, indrettet efter Guds Villie og den dermed stemmende Fornuft, og sigter den til det rette Maal, Skaberens Ære og det menneskelige Selskabs Nytte, da skal Gud, al Naades Gud, paaskønne „din Troes Gerning og din Kærligheds Arbejde“ her i Tiden og hisset i Evigheden.

4. Knud Lang som Præst.

Hvorledes han har været som Præst, véd vi ikke. Der findes næppe opbevaret en eneste af hans Prædikener. Og de, som har set og hørt ham, er for længe siden under Mulde. Det eneste Aktstykke, der kan give os Formodning om hans præstelige Skikkelse, er den ovenfor omtalte Afhandling om Testamenter. Deri har han dog meddelt for lidt til, at man kan slutte noget om, hvor godt eller daarligt han udførte sin Præstegerning.

Der er mere end nok i hans skriftlige Efterladenskaber, der vidner om, at han var de nye Idéers Mand. Det har gæret og brudt i ham, for at han kunde komme til Klarhed over, hvorledes han burde være og virke. Det er ogsaa tænkeligt, at han har været blandt dem, der var med til at berede Rationalismen Vej her i Landet. Efter hans religiøse Ræsonnementer at døm-

me kunde det se ud til, at han nok kunde prædike den rette Tro, men med et Anstrøg af Rationalisme. I alle Tilfælde kan han saa godt stille Tro, Kærlighed og sund Fornuft ved Siden af hverandre.

Imidlertid er der ingen Tvivl om, at han har delt de senere Rationalisters varme Interesse for de fortrykte i Samfundet. Han har forstaaet, at der var noget, der hed Menneskerettigheder, og at disse ikke kunde ustraffet tilsidesættes. Hvad han har skrevet om Fællesskabet, vidner ogsaa om, at han har kendt til Tanker om bedre Oplysning og større Frihed for det Befolkningslag, blandt hvilket han levede sit Liv.

Han var en Mand, der kunde tænke sin Tids bedste Tanker. Og han var fortrolig med sin Menigheds materielle Kaar, ligesom han var betænkt paa at gøre, hvad han kunde, for at hjælpe sine Bønder til bedre økonomiske og sociale Kaar.
